

FANTASIE

Serie nieuwe gaven van de Geest

Het is een donkere, maanloze nacht. Vlakbij het strand liggen twee mannen verscholen in de struiken. De ene is de 18-jarige voetballer Jarwee uit Liberia, de ander de 56-jarige journalist Kees Broere uit Nederland. Hij is met hem en nog een aantal jongens door de Sahara meegereisd naar deze plek aan de noordkust van Marokko. En nu wachten ze, na een tocht vol ontberingen, op de smokkelaar die hen naar de andere kant van de zee moet brengen. Het is lang stil en dan fluistert Jarwee: Als ik aan Europa denk, dan denk ik aan mijn eigen huis. Op een dag zal ik er wakker worden, door het raam kijken en mijn eigen auto in de straat geparkeerd zien staan. Dan loop ik naar beneden en zie ik mijn keuken. En dan in die keuken, zie ik mijn koelkast en zie ik mijn eigen pak sinaasappelsap staan. Kees Broere noteert deze bijna kinderlijke, maar vooral verlangende uitspraak later in zijn boek 'Van Accra naar Amsterdam: Afrikaanse migranten op weg naar Europa.' Om echt te kunnen begrijpen wat deze jonge mensen bezielt, was het voor Broere nodig de reis helemaal met hen mee te maken. En dan concludeert hij dat ze tot het uiterste gaan om hun droom over een beter leven, hun fantasie over een pak sinaasappelsap, te realiseren.

Over fantasie gaat het vandaag. Fantasie kent vele gedaantes – er zijn de wanen, de paranoia, stoute fantasietjes, het wegluchten in fantasy, maar ook de dromen, de creativiteit en vooral de verbeeldingskracht. Dat laatste is hoe ik fantasie in de context van deze dienst zou willen definiëren – als het vermogen om mentale beelden, ideeën en gevoelens op te roepen zonder dat je die zintuigelijk waarneemt. Als je op 'verbeeldingskracht' googelt, vind je overigens opvallend veel managementcursussen waar dit begrip wordt beschouwd als dé waardevolle leadership tool, essentieel voor bedrijfsinnovatie en persoonlijke groei. Na een tijdje surfen van de ene naar de andere gelikte trainingssite begonnen al deze termen me wat te duizelen, maar gelukkig maakte op www.imagineyoursucces.com een citaat van Albert Einstein ineens alles weer helder: Logica brengt je van A naar B, maar verbeeldingskracht brengt je overal.

En dat is precies wat er bij Jarwee gebeurt. Hij ligt nog in de struiken, maar met zijn hoofd is hij al naar de overkant van de zee gereisd. Hij fantaseert over het leven dat hem te wachten zou kunnen staan en het is die verbeeldingskracht die hem als een motor voortstuwt in zijn gammele bootje – letterlijk tegen de klippen op. Dat is ook wat we zien bij mensen in het Wereldhuis waar ik werk – opvangplek voor ongedocumenteerde migranten in Amsterdam. Het leven mag dan misschien nu wel beroerd zijn, ze zeggen: One Day... - op een dag zal het hoe dan ook beter worden. Dit optimisme fascineert en ontroert me, maar het heeft ook een schaduwkant: deze mensen houden zich net als Jarwee vast aan de succesverhalen van enkele geluksvogels. Maar wat als hún plan faalt? Wat als Jarwee uiteindelijk hoogstens dat pak sinaasappelsap weet te bemachtigen? Dan wordt verbeeldingskracht een rad voor ogen, valse hoop, een fata morgana. En daarmee is voor ons als Wereldhuis-medewerkers de uitdaging vooral om dromen en realiteit met elkaar te verbinden en samen met onze bezoekers te verkennen waar hun mogelijkheden liggen, maar dus ook: waar die eindigen.

Wat opvalt is dat bij veel van hen het geloof een belangrijke leidraad vormt. Zo vertelde een Nigeriaanse man me afgelopen donderdag dat hij de tocht door de Sahara het liefst lopend had gemaakt, om dezelfde beproeving en eenzaamheid als Jezus te ervaren toen die 40 dagen in de woestijn was. Met de riantie positie waar de meesten van óns in verkeren – met paspoort, geld en opleiding, verwatert dat sterke geloof vaak en verandert de bijbel in een sprookjesboek – als één grote fantasie. En eigenlijk klopt dat ook wel – want veel historische feiten zijn volstrekt door elkaar gehusseld, evangelisten komen met verschillende versies van hetzelfde verhaal, dateringen lopen dwars door elkaar, en nog los daarvan – stokken kunnen er in slangen veranderen en lammen kunnen plots weer lopen. Het is dus geen geschiedenisboek, geen feitenrelaas, dat wist u ook al, maar daarmee is het ook nog geen uit de duim gezogen onzin. De bijbel is een geloofsboek. Of zoals de bijbelgeleerde Jan Fokkelman het zegt: 'de teksten van de bijbel zijn het product van verbeeldingskracht. Ze komen daarom het beste tot hun recht als ze ook met verbeeldingskracht worden beantwoord.' In de bijbel kunnen leeuw en lam samen slapen, vermenigvuldigt brood zich tot iedereen genoeg heeft en zit een koning niet op een gouden troon, maar op een ezel. Al deze beelden laten het verlangen zien naar een wereld waar vrede is, uitbanning van honger en waar kleine mensen voorrang krijgen op grote mensen.

Bij uitstek zie je dat terug in de Psalmen. Deze liederen werden geschreven in de context van bevrijding uit slavernij en vernedering. De Psalmen gaan over angst en leegte, maar ook over het verlangen naar een nieuwe, rechtvaardigere wereld. En dat verlangen is van alle tijden. Juist daarom houden de Psalmen ook nu nog zoveel zeggingskracht. Nu, in deze corona-crisis die vandaag in Nederland al 443 dagen duurt. Had je dat, toen het net begon, geweten, dan wist je niet waar je het zoeken moest en smeekte je om een wonder. In Psalm 98 vrij lijkt het ook alsof de schrijver zijn geduld bijna kwijt is. Hij heeft genoeg gezongen, het is nu hoog tijd voor dat wonder – een tastbaar bewijs van Gods helende kracht in deze wereld. Maar dan blijkt de schrijver zelf in het bezit van een helende kracht, een gave van de geest: zijn fantasie. Hij ziet voor zich hoe God afdaalt uit de hemel en dan boeien slaakt, vrede sticht, wonden heelt en voedsel uitdeelt. En om de vreugde hierover te benadrukken laat de dichter de hele wereld in juichen uitbarsten – morgen zal het allemaal zo ver zijn.

Ik moest hieraan denken toen ik afgelopen dinsdag naar 'de Vooravond' keek op NPO1, net na de Persconferentie over de versoepelingen. Sommige gasten aan tafel, zoals Ernst Kuijpers hadden een ernstig gezicht, de vertegenwoordigers van cultuur keken ronduit verontwaardigd, maar bij de presentator gebeurde iets anders. Met een flonkering in zijn ogen zei hij: ik krijg hiervan zó'n zin in de zomer! Reizen, lange avonden op het terras met vrienden, een squashracket in de hand – al die dingen die ik al zolang heb moeten missen! En dat is volgens mij precies wat verbeeldingskracht kan zijn – hoe het een Gave van de Geest wordt: de mitsen en maren loslaten en ergens in de verte al de contouren zien van een wereld waar we op hopen. De presentator ziet die, de Psalmist ziet die, en Jarwee in de struiken ziet die.

En wij? Het schijnt dat verbeeldingskracht met de leeftijd afneemt. We hebben allemaal in de loop van onze leven, hoe jong of oud we ook zijn, teleurstellingen ervaren, die bij anderen gezien. Daardoor zijn we vaak niet meer met de ogen van en kind te kijken. Een eekhoorn die zich als wesp verkleedt? Rivieren die kunnen klappen en fluiten? Een huis met koelkast voor iedere nieuwkomer? Stel het je voor... dat kan helemaal niet. We zeggen: dat heb ik al eens geprobeerd – dat gaat niet werken. Of: yeah right, in je dromen! Cynisme kan verbeeldingskracht aantasten. Maar juist daarom mogen, of nee nog sterker, moeten we ons laven aan al die fantastische fantasten om ons heen. Zoals kinderen die vaak opvallend originele oplossingen kunnen verzinnen voor problemen. Of de beroemdste dromer Martin Luther King met zijn droom over een wereld waarin slaven en slavenhouders met elkaar aan tafel kunnen zitten. Hij heeft het zelf niet meer meegemaakt, maar dankzij zijn talent beelden te geven aan zijn dromen, werden anderen weer geïnspireerd die dromen met realiteit te verbinden.

We hebben een bijbel die volstaat met de meest tot de verbeeldingsprekende verhalen, geschreven door mensen die diep in de put toch hun fantasie nog ruimte konden geven. We hebben kunstenaars, zangers, dichters, kinderboekenschrijvers, medicijnmakers – allerlei soorten en maten mensen die ons daar met hun verlichte geesten óók in kunnen prikkelen. Laten we ons, in deze corona-tijd die al zolang duurt en die ons op zoveel fronten murw heeft gemaakt, opnieuw oefenen om open te staan voor die verbeeldingskracht - voor het wonder.

En dan durf ik stoutmoedig met u te fantaseren over het moment dat we dit lied weer uit volle borst, in een volle kerk met al onze geliefde vrienden zullen zingen:

*In dagen die nog komen zal het zijn
dat zwaarden worden omgesmeed tot ploegen,
je leert de oorlog af,
je snoeit je wijnstok,
en strekt je in de schaduw van je bomen.
En niemand schrikt meer wakker in de nacht
en niemand vreest nog voor een nieuwe morgen.*

Zo moge het zijn.

Geeske Hovingh